

Stichting Dialoog Nederland – Japan – Indonesië

Email: dialoognji16@gmail.com

Website: dialoognji.org

Facebook: Stichting Dialoog Nederland-Japan-Indonesië

BIC: SNS NK73 SNSB 0927 653494

Versie 25-7-2016

Verslag 19de dialoogconferentie van de Stichting Dialoog Nederland- Japan - Indonesië

Inhoudsopgave:

1.	Algemeen.....	2
1.1	Programma 19e Dialoog Conferentie	2
1.2	Introductie van de sprekers	3
1.3	Doelen.....	3
1.4	Bestuur en adviseurs	4
2.	Toespraken met persoonlijke ervaringen.....	5
2.1	Yukari Tangena-Suzuki: Openingswoord	5
2.2	Schram A: Herinnering aan Fukuoka-2: een persoonlijk verhaal van een zoon van een ex-krijgsgevangene	8
2.3	Henk Klein: Mijn jeugd in twee oorlogen.....	9
2.4	Taeko Sasamoto: Hoe ik betrokken raakte bij kwesties rondom krijgsgevangenen.	14
2.5	Yoko Huijs-Watanuki: dank aan A-bom overlevenden in Nederland, en onze weg naar catharsis.....	17
2.6	Slotwoord Takamitsu Muraoka	19
3.	Gespreksverslagen	21
3.1	Verslag groep 1 (Aya Ezawa)	21
3.2	Verslag groep 2 (Jaap Bennema)	22
3.3	Verslag groep 3 (Bert van de Linden).....	23
3.4	Verslag groep 4 (Janneke Roos).....	24
3.5	Verslag groep 5 (Cobine Ramaekers).....	25
3.6	Verslag groep 6 (Edu Dumasy).....	26
4.	Andere verslagen	28
4.1	Verslag Indonesische studenten PPI (Ghamal Satya Mohammad)	28

1. Algemeen

1.1 Programma 19e Dialoog Conferentie

Programma 19e Dialoog Conferentie

Zaterdag 4 juni 2016 te Utrecht

Thema:

Krijgsgevangenkamp in Japan: Verzoening tussen Japanse burgers en slachtoffers mogelijk?

09:45 Aankomst, registratie, koffie en thee

10:15 Welkomstwoord

Dhr. Ton Stephan

10:20 Opening

Mevr. Yukari Tangena - Suzuki

10:35 *"Het gedenkteken voor de krijgsgevangenen van Fukuoka-2: een plek om bij stil te staan"*

Dhr. Andre Schram

10:55 *"Mijn jeugd in twee oorlogen"*

Dhr. Henk Kleijn

11:15 Q & A

Dhr. Ton Stephan

11:20 Korte pauze

11:30 *"Hoe ik betrokken raakte bij kwesties rondom krijgsgevangenen"*

Mevr. Taeko Sasamoto

11:50 *"Dank aan A-bom overlevenden in Nederland, en onze weg naar catharsis"*

Mevr. Yoko Watanuki

12:05 Q & A

Dhr. Ton Stephan

12:10 Lunch

13:00 Gespreksgroepen

dialoog in 6 groepen

14:30 Plenaire samenvatting groepsdiscussies

Mevr. Aya Ezawa

14:55 Slotwoord

Prof. Takamitsu Muraoka

15:05 Captives' Hymn

15:15 Afsluiting

Dhr. Ton Stephan

Video-impressies:

Lange versie (30 min): <https://youtu.be/lrVN6cgvlgY>

Korte versie (10 min): <https://youtu.be/16EZCkbsx0U>

Toespraak Indonesische student Ghamal Satya Mohammed: <https://youtu.be/ZtxKSojZpRQ>

1.2 Introductie van de sprekers

De heer **Andre Schram** is de zoon van een voormalig krijgsgevangene van het kamp Fukuoka No. 2 te Nagasaki. Hij is tevens Penningmeester van de Stichting Dialoog NJI.

De heer **Henk Kleijn** was als krijgsgevangene geïnterneerd in kamp Fukuoka No.2 te Nagasaki. Na de WW2 moest hij als voormalig marineman opnieuw vechten, maar nu tegen de Indonesische vrijheidsstrijders.

Mevrouw **Taeko Sasamoto** is een van de mede oprichters en Secretaris generaal van POW Research Network Japan.

Mevrouw **Yoko Huijs - Watanuki** is bestuurslid van SOO, ondersteunend voor Indische kinderen met een Japanse vader en overlevenden van de A-bom in Nederland.

1.3 Doelen

We hebben in onze uitnodiging gemeld dat de Werkgroep Dialoog NJI in december 2015 de status van Stichting heeft verworven. Gedurende de laatste 16 jaar hebben we conferenties voor verzoening georganiseerd en recent zijn we meer actief, niet alleen in Nederland maar ook in Japan. Ook hopen we netwerken te kunnen opbouwen met Indonesische mensen opdat we onze belofte kunnen waarmaken.

Het doel van de stichting Dialoog Nederland-Japan-Indonesië is als volgt omschreven in onze statuten.

- a) Om door herkenning, erkenning en wederzijds respect te komen tot een verzoening met het verleden voor en tussen allen, die een betrokkenheid voelen bij de geschiedenis van de Tweede Wereldoorlog (WO II) in Zuidoost Azië in het bijzonder in Indonesië; evenals de direct daarop volgende onafhankelijkheidsstrijd van Indonesië
- b) een brug van vrede te bouwen tussen Nederland, Japan en Indonesië
- c) het verrichten van alle verdere handelingen, die met het vorenstaande in de ruimste zin verband houden of daartoe bevorderlijk kunnen zijn.

1.4 Bestuur en adviseurs

De Werkgroep startte feitelijk sinds 2000 door Professor en mevrouw Muraoka samen met wijlen mevr. Adrie Lindeijer, wijlen dhr. Wim Lindeijer, wijlen mevr. Els Michielsen-Baljon en wijlen dhr. en mevr. Goudswaard. Vanwege datgene dat zij hebben bereikt voelt het huidige bestuur zich dan ook zeer vereerd om Prof. Muraoka en zijn echtgenote als erelid van onze stichting te mogen beschouwen. Maar dat betekent niet dat zij rustig achterover kunnen gaan zitten, want de stichting moet hen natuurlijk bezig houden als onze adviseurs omdat hun kennis en intense hoop op verzoening ons allen inspireren.

Verder hebben we als adviseurs van de stichting dhr. Ton Stephan, dhr. Bill Thomson en dhr. Edu Dumasy.

Ik hoop dat u onze ideeën en activiteiten zult willen steunen door uw gebeden en donaties.

Namens de Stichting Dialoog Nederland-Japan-Indonesië
Yukari Tangena-Suzuki, voorzitter
Rob Sipkens, secretaris
André Schram, penningmeester

2. Toespraken met persoonlijke ervaringen

2.1 Yukari Tangena-Suzuki: Openingswoord

Goedemorgen vrienden, dames en heren!

Welkom op de Conferentie van de Dialoog Nederland-Japan-Indonesië. Dit is een speciale conferentie, die wat verschilt van onze gebruikelijke conferenties, omdat de werkgroep van Dialoog NJI afgelopen december een Stichting geworden is. Deze reeks conferenties van verzoening is in 2000 gestart door prof. en mevr. Muraoka en vele anderen die sinds dat jaar allemaal overleden zijn. De conferentie werd sindsdien elk jaar gehouden. Wij hopen deze activiteiten gericht op verzoening niet alleen in Nederland maar ook in Japan en Indonesië verder te ontwikkelen. Vandaag zijn we erg blij om Indonesische studenten te ontvangen. Welkom! Ik hoop dat jullie zullen kijken en luisteren naar wat wij aan het doen zijn en wat we proberen te bereiken en actief meedenken en discussiëren met ons allen.

Ik heb het doel van onze Stichting uitgelegd in een bijlage bij uw programma, dus U kunt dat later op uw gemak lezen. Ik zou alleen onszelf willen introduceren. Allereerst zijn er onze ereleden en adviseur: prof. en mevr. Muraoka. We hebben nog drie adviseurs: Ton Stephan, Bill Thomson en Edu Dumasy. Ons dagelijks bestuur bestaat uit Rob Sipkens als secretaris-generaal, André Schram als penningmeester en ik ben de voorzitter. We werken nu aan onze nieuwe website en we hebben ook een nieuw logo. Zodra onze website klaar is hoort u van ons. Dan kunt U deze met eigen ogen zien.

Laat me kort uitleggen waarom wij de stap naar een stichting gemaakt hebben. Zoals ik u eerder vertelde is deze dialoogconferentie de 19de conferentie sinds 2000. Afgelopen jaren realiseerden we ons dat verzoening niet iets is dat in één keer gebeurt maar het komt langzaam op gang wanneer mensen aan anderen vertellen over hun ervaring met verzoening. Drie jaar geleden in Tokio begon de dialoog in Japan. Afgelopen twee jaar zijn we ook zeer intensief bezig geweest met het herdenkingsmonument in Nagasaki. Om nog actiever te werken beseften we dat we geld nodig hebben en om financiële steun te ontvangen moesten wij een officiële Stichting worden. Dus nu hopen we op toekenning van overheidssubsidie.

Laat me nu wat zeggen over de conferentie van vandaag. Twee jaar geleden hadden we een conferentie met de titel "Kracht van de verzoening". Ik heb toen verteld dat de kracht van de verzoening niets anders is dan samen te werken. We hebben ook daadwerkelijk dergelijke kansen gekregen in Nederland en ook in Japan. Vandaag echter willen wij daarop terugkomen en er dieper over nadenken. "Is verzoening echt mogelijk voor iedereen?". Dat vragen we elkaar door te kijken naar de voorbeelden van ex-krijgsgevangenen in Japan en hun familie. We hebben ook twee Japanse sprekers die ernaar streven het lijden draaglijk te maken van diegenen die de genadeloze behandelingen van het Japanse leger hebben ondergaan.

Ik vind het fijn dat we tegenwoordig in Nederland over veel verzoeningsbewegingen horen en ze ook zien. Daarvan konden wij niet dromen toen deze conferenties in 2000 begonnen. Ik ben er trots op dat wij, de Dialoog NJI niet alleen een van de belangrijkste initiatiefnemers zijn, maar dat wij ook deze beweging leiden door middel van onze acties. Een paar weken geleden woonde ik een conferentie van One World War Two bij, georganiseerd door de Stichting Congis. We studeerden en discussieerden over "De Jonge Generatie en Herdenkingsdag" onder het motto "Nooit Meer oorlog". Het was een heel inspirerende en goed georganiseerde conferentie. Ook op de conferentie van de dialoog van vorig jaar hadden we de gelegenheid om na te denken en te discussiëren over de jonge generatie. Het is echt een hot item. Ik was natuurlijk een soort van zwarte schaap op de conferentie en had wat extra moed nodig om er naartoe te gaan, maar het ging erg goed. Ik kreeg de indruk dat hun punt van discussie meer is hoe de jonge generatie over deze kwestie te kunnen bereiken, terwijl onze dialoog conferentie meer gefocust is op wat wij de jonge generatie moeten vertellen.

Dit thema is feitelijk ook verbonden met ons thema van vandaag.

“Is het mogelijk voor mensen om zich met elkaar te verzoenen gegeven wat er is gebeurd in de oorlog?”

Wat zijn de belangrijkste randvoorwaarden die je niet missen kunt voor een dergelijke verzoening?

En als mensen zich kunnen verzoenen, wat zal er dan gebeuren?

Als u deze vragen aan jongeren stelt, willen ze graag samen nadenken en proberen er om antwoorden op te vinden. Vandaag vragen we aan elkaar hetzelfde. Ik vraag me af wat we de jonge generatie kunnen vertellen.

Vorig jaar hebben burgers uit Nagasaki een herdenkingsmonument gebouwd op de plaats van het krijgsgevangenenkamp Fukuoka No.2 voor alle slachtoffers die gevangen werden genomen en gedwongen om daar te werken onder zware omstandigheden. Twee jaar geleden tijdens onze dialoog conferentie verzamelden we donaties en we waren erg betrokken bij het realiseren van dit monument. Dat was echt een revolutionaire gebeurtenis in Japan. De stad Nagasaki is een wereldberoemde slachtoffer stad vanwege de atoombom. Dus behoren de Nagasaki-burgers tot de meest bekende slachtoffers van de oorlog. Maar 70 jaar na de oorlog hebben ze dit herdenkingsmonument gebouwd voor de krijgsgevangenen tijdens de oorlog. Dit betekent dat ze verklaarden dat ze niet alleen slachtoffers, maar ook daders zijn. Ze bekenden hun schuld jegens alle ex-krijgsgevangenen van kamp Fukuoka No.2.

Mr. Ihara, die het hardst voor het monument heeft gewerkt, is uitverkozen om te spreken als vertegenwoordiger van Hibakusha tijdens de officiële herdenkingsceremonie in Nagasaki voor de slachtoffers van de atoombom op 9 augustus dit jaar. Hij zegt dat hij tijdens de ceremonie de wereld wil vertellen, dat de Japanners ook daders waren.

Ik ben zo dankbaar dat ik in Nederland zo'n verhaal kan vertellen. In mijn land ben ik bang dat onze regering onder premier Abe bezig is met de vernietiging van onze Vredesgrondwet. Hij probeert het zelfverdedigingsleger om te vormen tot een normaal leger om te kunnen deelnemen aan oorlogen van andere landen. Maar er zijn onder de burgers van Japan een

heleboel mensen die alleen maar vrede met de wereld willen. Ik ben er erg trots op dat wij vandaag dergelijke sprekers kunnen introduceren.

Tegenwoordig gaat de tijd sneller. Via het internet wordt de wereld steeds kleiner. Als Japanners alleen praten over hun eigen lijden tijdens de herdenkingsceremonie van de atoombom, dan zal de wereld een bittere glimlach laten zien door onze zelfingenomenheid. Ik ga terug naar mijn vraag, wat moeten wij overbrengen aan de volgende generatie?

Niet alleen het lijden van ons eigen land moeten wij onthouden, maar wij moeten alle pijn, lijden en smarten uit de oorlog en ook de agressieve barbaarsheid van mensen onthouden. Als we de atoombom of het einde van de oorlog blijven onthouden, mogen we niet alle 50 miljoen verloren levens, alsmede degenen die thuis kwamen met lichamelijke en geestelijke wonden, vergeten.

In die zin denk ik dat het voor de Nederlanders een grote stap voorwaarts is dat het aan de dialoog NJI voor het eerst is toegestaan om bloemen aan te bieden bij de Indië-herdenking in Amstelveen en dat ik mag spreken bij de oecumenische christelijke dienst in Den Haag ter herdenking van de bevrijding van de Tweede Wereldoorlog in Oost-Azië.

Terwijl ik deze speech aan het voorbereiden was vertelde het Japanse nieuws over de toespraak die president Obama gaf in het Memorial Park over de vrede in Hiroshima, waar de atoombom 71 jaar geleden gevallen was. Hoewel hij tijdens zijn presidentschap niet veel aan de afschaffing van kernwapens kon doen, was ik onder de indruk hoe enthousiast hij sprak over het afbouwen van alle nucleaire wapens en hoe hij werd onthaald door burgers uit Hiroshima. In dit nieuws was ook een actie van verzoening van een Japanse burger. Ik leerde dat één Hibakusha burger een herdenkingsmonument gebouwd heeft voor Amerikaanse krijgsgevangenen, die door de atoombom zijn gedood. Niet alleen de stad Hiroshima, maar ook Nagasaki hebben het altijd over de afschaffing van de kerncentrales. Wat moeten we de jonge generatie vertellen?

Ik hoop van harte dat een volgende generatie door zich verbonden te voelen met andere burgers, net als wij zullen worden. De voorliggende feiten kunnen ons teleurstellen, maar we laten ons niet ontmoedigen omdat we niet de hoop verliezen. We kunnen hoop nog niet zien, maar denk je niet dat er hoop moet zijn, omdat onze conferentie voor de 19e keer heeft plaatsgevonden? Ik hoop echt dat een ieder van ons het licht van hoop in zijn handen zal houden omdat we aan een estafette werken om, wat we geleerd hebben van onze geschiedenis, over te brengen aan de volgende generatie.

Vandaag, wanneer u naar huis gaat, hoop ik echt dat u zich realiseert dat we dit licht van de hoop hebben. Vooral degenen die hebben geleden onder het Japanse leger en ook hun familieleden. Ik wil tot u zeggen "ik wens en bid oprecht dat u uw leven leeft met dit licht van hoop, omdat u al meer dan genoeg geleden hebt. " Een zeer vruchtbare conferentie toegewenst.

Hartelijk dank

2.2 Schram A: Herinnering aan Fukuoka-2: een persoonlijk verhaal van een zoon van een ex-krijgsgevangene

Mijn vader besloot toen hij nog jong was marineman te worden en werd in 1939 uitgezonden naar Nederlands-Indië. Hij zou in 1942 terugkomen naar Nederland maar kreeg gezien de oorlog in Europa en inmiddels ook in Azië de opdracht naar Australië uit te wijken. Op weg naar Australië werd het schip waar hij op voer onderschept en gedwongen naar Makassar te varen waar hij en vele andere Nederlandse militairen krijgsgevangene werden genomen. In oktober 1942 volgde het transport naar Nagasaki waar hij uiteindelijk tot september 1945 zou blijven.

Mijn vader sprak nooit over die periode en mij werd ook door mijn moeder gevraagd daar niet naar te vragen. In de periode dat ik om professionele redenen een aantal keren in Japan verbleef ging hij niet in op mijn suggestie een keer met mij mee te gaan naar Japan. Hij had geen enkele behoefte geconfronteerd te worden met het land dat hem zo had beschadigd.

In 2009 ben ik samen met mijn vrouw naar Japan gereisd en heb daar de plek bezocht waar gedurende WOII het kamp Fukuoka-2 was gevestigd. Dit bezoek aan de plek waar hij bijna drie jaar onder moeilijke omstandigheden verbleef heeft een diepe indruk op mij achtergelaten en doen beseffen waarom hij liever zweeg over deze periode.

Gedurende dat bezoek kregen mijn vrouw en ik de kans een oude kampbewaarder van Fukuoka-2 te bezoeken. Wij werden zeer vriendelijk ontvangen en kregen de gelegenheid even met hem te praten. Bij het vertrek heb ik hem de hand geschud en een buiging voor hem gemaakt uit respect voor de wijze waarop hij en zijn echtgenote ons ontvangen hadden. Ik realiseerde me echter in de periode daarna dat ik iets gedaan had dat voor mijn vader ondenkbaar zou zijn geweest. Het heeft mij verdriet gedaan in mijn herinnering aan mijn vader en mij niet losgelaten tot aan de onthulling van het gedenkteken.

Kort na ons bezoek aan Nagasaki in 2009 zijn de eerste initiatieven genomen om tot een gedenkteken te komen. Vanaf het eerste begin heb ik een grote betrokkenheid gevoeld bij het gedenkteken. Immers, de opzet vanaf het begin was om niet alleen degenen te herdenken die gedurende WOII in het kamp of tijdens het werk op de werf waren omgekomen maar allen die in Fukuoka-2 gevangen hebben gezeten dan wel slachtoffer waren en zijn van de vreselijke omstandigheden zoals die heersten gedurende die periode. Het gedenkteken is in die opzet geslaagd en vervult mij met vreugde en voldoening. Het gedenkteken is geïnitieerd door burgers van Nagasaki en toont daarmee, mede gezien de tekst zoals die op het gedenkteken voorkomt, een groot respect voor alle slachtoffers van Fukuoka-2, inclusief mijn vader.

De dienst de dag voor de onthulling van het gedenkteken op de oude campsite verzorgd door de Christelijke Gemeenschap in Nagasaki, de onthulling en de activiteiten na de onthulling hebben een grote indruk op mij achtergelaten en geven mij de moed en kracht het verleden te verwerken. Ik ben trots op het gedenkteken dat alle slachtoffers herdenkt en respect betoont inclusief aan mijn vader!

De onthulling werd bijgewoond door een groep Nederlanders ieder met hun eigen verhaal en hun eigen gevoelens m.b.t. Fukuoka-2. Ik heb veel steun gehad aan het optrekken in en met de groep. Maar ik realiseer me ook dat dit niet mogelijk was geweest zonder de initiatieven van Dhr. Komatsu, Dhr. Ihara en alle anderen die hebben bijgedragen aan de tot stand koming van het gedenkteken. Bovenal verdient het POW-Research Network Japan lof en dank voor hun inspanningen in dezen, in het bijzonder Mrs. Taeko Sasamoto en Mrs. Yoshiko Tamura. Het werk dat zij verrichten betekent veel voor ex-POW's, hun familie en opvolgende generaties. Tot slot een woord van dank en bewondering aan Mevr. Yukari Tangena-Suzuki die als persoon en door haar inspanningen in het proces van verzoening zo'n grote rol speelt ook in mijn situatie m.b.t. WOII!

2.3 Henk Klein: Mijn jeugd in twee oorlogen

Op 27 oktober 1924 ben ik geboren in Bandung, West Java. Mijn vader was een totok, oftewel een volbloed Hollander, uit Monnickendam. Hij was muzikant bij het KNIL en in die tijd geplaatst in Bandung. Mijn moeder is kort na mijn geboorte gestorven; zij was een Sudanese vrouw uit

Foto 1: op driejarige leeftijd samen met mijn tante en mijn zussen

Sumedang. Ik kan mij uit die tijd nog maar flarden herinneren. Hier ziet u mij op driejarige leeftijd;

Wij woonden aan de Pangaranweg. Het was een heel eind lopen naar school; 's ochtends heen en 's-avonds weer terug. Ik liep altijd samen met een meisje dat Miriam heette, een Sundanese. In de straat waar wij woonden woonde ook een Sundanese familie. Hun dochter Tjintawati en zoon Dado waren goede vrienden. Dado en ik waren altijd samen. Na ons vertrek uit Bandung heb ik ze nooit meer teruggezien. Misschien waren we naderhand wel vijanden van elkaar. Ondanks het vroege overlijden van mijn moeder heb ik een gelukkige jeugd gehad.

Toen ik in de vijfde klas zat verhuisden wij naar Meester Cornelis, een voorstadje van Batavia, nu Jakarta. Na de lagere school ging ik naar de ambachtsschool.

Intussen was Japan al flink aan het donderjagen in zuidoost Azië. Duitsland bezette toen Nederland en Japan rukte steeds verder op. Na de aanval op Pearl Harbor werden de Filipijnen bezet, Birma, Maleisië en tenslotte ook Singapore.

Ik had mij intussen al aangemeld dagelijks gecontroleerd. Mijn eerste militaire vorming, die ongeveer drie maanden duurde, kreeg ik op de Marinierskazerne Goebeng. Hier ziet u een foto van mij uit die tijd: strak in het pak (foto 2). Dat werd bij de mariniers

Foto 2: als zestienjarige bij de Koninklijke Marine.
voor de Koninklijke Marine.

Foto 3: Hr.Ms. Soerabaja

Daarna werd ik voor de vakopleiding geplaatst op de *Soerabaja* (foto 3). Deze was in 1908 gebouwd als het pantserschip *De Zeven Provinciën*, maar na een munterij in 1933 was ze omgedoopt en geclassificeerd als kanonneerboot. Er was nog slechts één ketelruim operationeel, maar ze kon nog bewegen en haar twee 28 cm kanonnen vormden nog steeds een bedreiging voor een landingsleger; vooropgesteld dat ze snel genoeg ter plaatse kon komen. We waren aanwezig bij de gezag overname in Oost Timor en verder patrouilleerden we langs de kust van Java.

Het Nederlandse verdedigingsplan voor Indië, dat best had kunnen werken, viel in duigen doordat de Engelsen de leiding kregen en een heel andere strategie volgden. Nadat ze hun twee kapitale schepen hadden verspeeld werd in allerijl een Combined Striking Force gevormd om de Japanse aanval te stoppen. Op 18 februari 1942 werd de haven van Soerabaja gebombardeerd, waarbij de *Soerabaja* door een bomtreffer tot zinken werd gebracht. Waarom de Japanners hun bommen besteedden aan een kreupele oude dame in plaats van aan de modernere schepen heb ik nooit begrepen.

In deze tijd is mijn vader overleden maar door de dreigende situatie kreeg ik geen verlof om hem nog te bezoeken of om op zijn begrafenis aanwezig te zijn.

Op 27 februari hielp ik bij het losgooien van de trossen van de *De Ruyter*. Seinvlaggen werden gehesen en gestreken en er werden signalen geblazen op bootsmansfluitjes en signaalhoorns. Daar gingen ze, de zeeslag tegemoet. Ik zag Schout bij Nacht Karel Doorman nog op de brug staan. De meesten heb ik niet meer teruggezien, alleen een aantal drenkelingen. De slag was voor ons dus desastreus verlopen.

Er kwamen orders van hogerhand om te evacueren. We gingen met de trein naar Tjilatjap, waar ik werd ingescheept op het KPM schip *Duymaer van Twist* om naar Australië te gaan. Zover kwamen we echter niet; we werden door een Japans vliegtuig ontdekt en daarna door Japanse oorlogsschepen opgewacht. Een schip bracht ons naar Makassar waar we met andere krijgsgevangenen, ook Engelsen, Australiërs en Amerikanen, werden vastgezet. Na ongeveer een half jaar werd een groot deel van ons aangewezen om naar Japan te worden afgevoerd, ofschoon we toen nog geen idee hadden waar we heen gingen. We kwamen aan in Nagasaki. Het was winter en behoorlijk koud. Ons kamp was Fukuoka 2. We werden tewerkgesteld op de Kawanami scheepswerf en ik werd klinker. Het werk was geestdodend, uitzichtloos, slopend en gevaarlijk. Bij één gelegenheid werd bij de man waarmee ik werkte een been geamputeerd door een vallende staalplaat.

Na een jaar alleen maar Japanse successen te horen kwamen de Amerikaanse overwinningen aan bod. Japan begon terrein te verliezen. En toen voor het eerst luchtalarm. B29 vliegtuigen vlogen over maar te hoog voor het afweergeschut en na het sein 'all clear' keerden we weer terug naar ons werk. Loos alarm dus. Dat ging zo enkele dagen door. Maar op 9 augustus 1945 was ik aan het werk onder een schip in aanbouw toen het luchtalarm weer klonk. Ik dacht toen: 'bekijk het maar' en bleef onder het schip zitten en begon mijn lunch aan te spreken.

Maar toen begon de grond te bewegen. Vervolgens een felle lichtflits; alles om me heen was even verlicht. Meteen erna een geweldige donderslag, gevolgd door een harde windstoot. En dan, niets, doodse stilte en het was donker. Toen hoorde ik stemmen en kroop uit mijn schuilplaats. Het waren collega's. Opeens riep iemand: "Watch out, get back, get back" en wees naar boven. Grote scherven glas zeilden naar beneden, door de luchtdruk uit de dakraamspinningen gestoten. Toen ik geen gerinkel meer hoorde durfde ik weer onder het schip vandaan te gaan, naar boven, het dok uit. Het was intussen al laat in de middag. Boven was het paniek. De Japanners gilden en schreeuwden door elkaar heen. Ook onze bewakers waren door het dolle maar zagen toch kans ons duidelijk te maken dat we naar de verzamelplaats moesten.

En daar, vanaf die plek waar we anders Nagasaki mooi konden zien liggen, zagen we nu overal vuur, branden, grote en kleine. En heel veel rook, verschrikkelijk om te zien. Een grote, vieze rookzuil hing boven de stad en werd alsmaar groter en hoger en er schoten grote vuurtongen uit. Heel griezelig allemaal. De bovenkant spreidde zich naar buiten uit, waardoor hij de vorm van een paddenstoel aannam.

Wij marcheerden terug naar het kamp. Ook daar was het een ravage. Door de luchtdruk waren de buitenwanden gebold en van de ziekenboeg was een stuk dak naar boven gedrukt.

De volgende dagen bleven we in het kamp. Het waren spannende dagen, de bewakers hadden ons regelmatig duidelijk gemaakt dat we bij een Amerikaanse invasie zouden worden gedood. We wisten niet wat er was gebeurd, maar het was duidelijk dat het eind van de oorlog nabij was.

1 Foto 4: vertrek uit Fukuoka 2

We werden door Amerikaanse landingsboten naar het Amerikaanse hospitaalschip *Haven* gebracht (foto 4), waar we werden onderzocht. Daarna gingen we met een vliegekampschip naar Okinawa, en van daar per vliegtuig naar Manilla om bij te komen. Daar vierde ik, in vrijheid, mijn 21e verjaardag.

Helaas duurde het bijkomen voor mij niet zo lang. Na twee maanden werd ik aan boord van de *Jacob van Heemskerck* geplaatst, een van de weinige schepen die de oorlog hadden overleefd. Hier ziet u mij in die tijd (foto 5). Ik beschouwde mijzelf toen al als een ouwe jongen: pet scheef op het hoofd en een afgezakte borstlap.

2 Foto 5: aan boord van Hr.Ms. Jacob van Heemskerck

Tijdens een havenbezoek aan Batavia zag ik mijn jongste zus weer. Ze werkte daar voor RAPWI, een instantie die familieleden weer bij elkaar bracht. Deze foto is bij die gelegenheid gemaakt (Foto 6). Mijn oudste zus zag ik weer tijdens een havenbezoek aan Soerabaja. Ik wandelde over de steiger en zag dat mijn zwager daar zat te vissen.

Foto 6: met mijn jongste zus

In die tijd was het in Indië alles behalve rustig. Onze taak bestond uit patrouilleren, smokkelwaar en contrabande onderscheppen en dorpen onderzoeken. Mijn taak was sloepsmotorist; bij landingen ging ik dus mee maar bleef wel op de sloep. Ik hoorde schieten en zag mensen wegrennen, maar zelf ben ik nooit beschoten.

Met de bevoorrading was het nog slecht gesteld. Het landingsdetachement maakte meestal van de gelegenheid gebruik om een paar wilde zwijnen en herten te schieten. Die werden aan dek te drogen gehangen voor vers vlees. Tijdens de nachtelijke wachten sneden we er wel eens een reep af, die dan op de stoomleidingen werd gebraden. Het rook heerlijk; een voordeel van machinist zijn. Ook met de kleding hield het niet over. Ik liep nog steeds in de kaki uniformen die ik in Manilla van de Amerikanen had gekregen. Tijdens een bezoek aan Australië moesten we in het blauw; ik heb toen een van mijn kaki uniformen geruimd voor een blauw.

Vervolgens werd ik op de *Jan van Brakel* geplaatst; oorspronkelijk een mijnenlegger maar nu in gebruik als moederschip voor de mijnenvegers. Na de oorlog lagen de Indische wateren vol met mijnen, zowel door ons zelf gelegd als door de Japanners. Deze moesten worden geruimd om een veilige navigatie mogelijk te maken; een gevaarlijke klus met de kleine, naar huidige maatstaven primitief uitgeruste houten mijnenvegers uit die tijd. De *Walcheren* is tijdens die operaties op een Japanse mijn gelopen en gezonken met verlies van drie mensenlevens en vele gewonden.

In deze jaren heb ik nooit verlof gehad. De marine had een vakantieoord in Bandung en ik was er graag nog een keer naar toe gegaan, maar ook toen had de marine al een chronisch tekort aan technisch personeel.

Ten slotte werd ik geplaatst op de *Batjan*, een korvet dat in 1946 van Australië was overgenomen. Hiermee ging het patrouilleren gewoon door; bij tijd en wijle werd er ook geschoten. Bij een inspectie bleek dat de ketels inmiddels zo slecht waren dat ze naar Nederland moest voor reparatie. Daarmee kreeg ik op 23 jarige leeftijd de opdracht om thuis te varen, naar een land waar ik nog nooit was geweest.

Naar Indonesië ben ik al eerder terug geweest, maar het vorig jaar ben ik voor het eerst na zeventig jaar terug geweest in Nagasaki, om aanwezig te zijn bij de onthulling van het monument op de plaats van Fukuoka 2.

2.4 Taeko Sasamoto: Hoe ik betrokken raakte bij kwesties rondom krijgsgevangenen.

Goedemorgen/middag dames en heren.

Dank voor de vriendelijke introductie. Ik heet Taeko Sasamoto en ben de secretaris generaal van de POW Research Network Japan. Het is een eer voor mij om vandaag hier te kunnen zijn en de gelegenheid te krijgen om te spreken.

Ik woon in Yokohama, niet ver van Tokyo. In de buurt waar ik woon is een grote en hele mooie begraafplaats de Commonwealth War Cemetary geheten. Mijn betrokkenheid voor alles wat te maken heeft met krijgsgevangenen begon hier.

Toen ik bijna 40 jaar geleden kwam te wonen in de plaats waar ik nu woon viel deze begraafplaats mij op. Ik had geen enkel idee van het bestaan hiervan. Wat was dat voor een begraafplaats? Schoorvoetend liep ik de begraafplaats op. Ik zag vele grafstenen keurig gerangschikt en omgeven door prachtige planten met bloemen. Ik keek nauwkeurig naar iedere grafsteen. Op elk ervan stond overleden in de Pacific oorlog tussen 1942 tot 1945. Ik vroeg mij af waarom zoveel Britse en Australische soldaten waren begraven in vreemde bodem. Voor zover ik wist waren er in de oorlog geen gevechtshandelingen geweest op het Japanse vasteland. Een verklaring voor het bestaan van deze begraafplaats kon ik daar niet vinden.

Vanaf die tijd stelde ik aan anderen vragen over de geschiedenis, maar niemand kon een goed antwoord geven. Ik bezocht ook bibliotheken om meer te weten te komen. Er was geen enkel boek over de begraafplaats te vinden. Er gingen bijna 20 jaren voorbij.

Echter in de zomer van 1997 las ik een krantenartikel over een herdenkingsdienst die op de begraafplaats door Japanners zou worden gehouden. Toen begreep ik eindelijk dat het ging om in Japan omgekomen krijgsgevangenen. Had Japan dan krijgsgevangenen gemaakt in de oorlog? Ik was werkelijk verbluft en zocht een professor van een universiteit op, één van de organisatoren van de herdenkingsdienst. Hij was zo vriendelijk om mij meerdere tapes te laten zien en vertelde mij over wat de Japanse strijdkrachten krijgsgevangenen hadden aangedaan. De videotape over de constructie van de Siam-Birma Spoorweg lieten krijgsgevangenen zien die tot op het bot vermagerd waren en talrijke resten van langs het spoor opgegraven werkers uit Azië. En tevens op leeftijd gekomen ex-krijgsgevangenen die openlijk hun haat en woede tegen Japan lieten zien.

Ik voelde mij geshockeerd en diep beschaamd over mijn onwetendheid. Ik was wel op de hoogte van de desastreuze gevolgen van de A-bom en van de luchtaanvallen, maar wist niets van de wreedheden begaan tegen de geallieerden en andere volken door Japan. Ik dacht dat Japan een goede relatie had na de oorlog met de V.S., Engeland, Nederland, Australië en andere landen, maar had er geen idee van dat er mensen Japan zo haatten. Waarom waren wij zo onwetend over zulke belangrijke feiten? We moeten meer over de geschiedenis van de krijgsgevangenen weten dat was mij stellige overtuiging. Ik besloot om te beginnen zelf uit te zoeken wat er werkelijk gebeurd was met de omgekomen krijgsgevangenen op de begraafplaats.

Het was een gewaagd plan aangezien ik geen historicus ben. Maar ik ontmoette gelukkig Mevr. Yoshiko Tamura die dezelfde interesse deelde. Zij had vlakbij de begraafplaats gewoond en was reeds

begonnen met navraag te doen over de krijgsgevangenen. Bovendien sprak ze goed Engels. Sindsdien begon ik met haar hulp en toewijding onderzoek te doen en ex- krijgsgevangenen te ontmoeten.

Dat was kort na de 50 jarige viering van het einde van de oorlog en er waren slechts enkele boeken over het onderwerp in Japan gepubliceerd. Ik kwam te weten dat er meer mensen in verschillende delen van Japan ook bezig waren met onderwerpen over de krijgsgevangenen, burger geïnterneerden en rechtszaken over oorlogsmisdaden. Ik raakte ervan overtuigd dat we meer zouden kunnen bereiken door samen te werken met deze mensen.

In 2002 hebben we de „POW Research Network Japan” opgericht met twee belangrijke doelen. Het ene is het onderzoeken en bestuderen van alles wat te maken heeft met krijgsgevangenen, burger geïnterneerden en rechtszaken van oorlogsmisdaden. Het andere is het faciliteren van uitwisselingen met ex-krijgsgevangenen en hun families.

We begonnen met iets minder dan 20 leden. Als medeoprichters kozen we Professor Aiko Utsumi, een leidende autoriteit op dit gebied en de heer Toru Fukubayashi destijds een leraar aan een middelbare school. Sinds die tijd ben ik secretaris generaal.

Aangezien onze leden door heel Japan wonen loopt onze communicatie via een mailing lijst om informatie en standpunten uit te wisselen. Als ex-krijgsgevangenen en/of hun families Japan bezoeken wordt er intensief contact gehouden.

Laat ik U nu wat meer achtergrond informatie geven over de oorlogsbegraafplaats. In de Pacific oorlog werden ongeveer 36.000 krijgsgevangenen overgebracht naar Japan.

Allen werden geïnterneerd in 130 krijgsgevangenkampen in het gehele land. En ze werden gedwongen onder zware omstandigheden te werken in kolenmijnen, metaalmijnen, scheepswerven, munitie fabrieken, havens enz.

Met als gevolg dat 3500 man aan het einde van de oorlog zijn omgekomen.

Daarvan zijn na de oorlog 1720 Britse, Australische en uit andere Gemenebest landen omgekomen krijgsgevangenen begraven op de oorlogsbegraafplaats in Yokohama. De overschotten van Amerikaanse en Nederlandse krijgsgevangenen werden gerepatrieerd naar land van herkomst. Als uitzondering echter zijn de overblijfselen van 48 Amerikanen en 21 Nederlanders bijgezet in een gemeenschappelijke tombe van deze begraafplaats.

Zij stierven namelijk als gevolg van de ontberingen aan boord van de schepen vlak nadat ze uit zuidoost Azië waren aangekomen in de haven van Moji. Omdat zovelen tegelijkertijd stierven werden ze meteen gecremeerd zonder geïdentificeerd te zijn. Dat is de reden waarom ze gezamenlijk zijn bijgezet in een gemeenschappelijke tombe.

Een belangrijke ontdekking in 2003 van onze medeoprichter van het Network de heer Fukubayashi in de National Diet Library in Tokyo was het vinden van een lijst van ongeveer 3500 krijgsgevangenen, die omgekomen waren in de oorlog in Japan. Aan de hand van deze lijst konden wij plaats en oorzaak van het overlijden van 1720 man die begraven lagen in de Commonwealth War Cemetery achterhalen. Zo kon ik allereerst een database samenstellen van de omgekomen krijgsgevangenen op deze begraafplaats die gebaseerd was op deze lijst.

Daarna in samenwerking met andere Network leden kon ik een volledige lijst maken van alle omgekomen krijgsgevangenen in ieder kamp afzonderlijk. Toen deze lijst in 2004 op onze website gepubliceerd werd schonken de plaatselijke en internationale kranten er aandacht aan en dat veroorzaakte een enorme hoeveelheid aan reacties. We ontvingen over de 100 e-mails vanuit de hele wereld. Met velen als respons, met uw lijst kunnen we voor het eerst kennis nemen waar en hoe ons familielid omgekomen is.”

In hetzelfde jaar 2004 schreef en publiceerde ik in samenwerking met Yoshiko een boek met de titel ‘Rengo’ gun Horyo no Bohimei’ (Het grafchrift van de geallieerde krijgsgevangenen) over de drama’s

van leven en dood van hen die begraven waren in de Commonwealth War Cemetery. Van de gebeurtenissen die niet in het boek zijn beschreven heb ik een verslag over ieder krijgsgevangenkamp gemaakt en op de website geplaatst.

In 2006 organiseerden we met hulp van een gezamenlijke sponsoring van de Division of Pacific en Asian History van de Australian National University in Canberra een symposium. Ex-krijgsgevangenen vertelden over hun ervaringen en Australische autoriteiten presenteerden hun onderzoeksgegevens. Tevens bood het ons de gelegenheid onze bevindingen en activiteiten van het Network te presenteren. Deze seminar heeft een enorme bijdrage geleverd aan het wederzijds begrip en uitwisseling van de twee landen.

Vanaf 1995 heeft de Japanse overheid ex-krijgsgevangenen uit Engeland, Nederland en burger geïnterneerden uitgenodigd naar Japan te komen. Samen met Yoshiko werd ik vaak uitgenodigd bij hun ontvangsten en wat ik heel sterk bij de Nederlanders voelde was dat hun wonden veel dieper en gecompliceerder waren dan bij hen van de andere landen. Ik realiseerde mij dat niet alleen de vaders gevangen genomen waren, maar dat zij ook met hun moeders in burgerkampen zaten opgesloten. Met andere woorden de hele familie was slachtoffer van de oorlog. Wat ze in hun jeugd aan nare ervaringen hadden meegemaakt moet wel littekens hebben achtergelaten bij het opgroeien.

In 2010 werden ook ex- krijgsgevangenen en hun families uit Amerika en Australië uitgenodigd. Ons Network verstreekte de informatie over de kampen waar zij in hadden gezeten aan het Ministerie van Buitenlandse Zaken en begeleidden de bezoekers naar de plek van de krijgsgevangenkampen en andere plekken die ze wilden zien. Tegelijkertijd organiseerden we ontmoetingen met Japanse mensen, schoolkinderen en studenten van de universiteit. Zulke bijeenkomsten maakten dat meer en meer mensen geïnteresseerd werden in het verhaal van de krijgsgevangenen en die van de geïnterneerden en ook de pers deed er regelmatig verslag van. De ex-krijgsgevangenen en geïnterneerden die Japan bezoeken vinden er nu een geheel ander land. Ontmoetingen met vriendelijke en beminnelijke Japanse inwoners nemen de boosheid en haat weg, die ze in het verleden hadden. En als ze terug gaan naar hun land zijn hun emotionele wonden geheeld. Het doet ons goed om te zien hoe hun gevoelens naar Japan zijn veranderd.

In 2010 zijn we met mevr. Kaori Maekawa als teamleidster, zij is ook een Network lid en inwoner van Nederland, bezig geweest met een 'meimei hyo', vertalingsproject voor het KNIL (Koninklijk Nederlands Indisch Leger) personeel, omgekomen als krijgsgevangenen van de Japanse strijdkrachten. 'Meimei hyo' is een door de Japanse strijdkrachten gemaakte kaart van iedere krijgsgevangene. De gegevens die erop staan zijn naam, geboortedatum, eenheid(unit), rang, datum en plaats van gevangenneming, kampverplaatsingen, ziektegeschiedenis, datum en oorzaak van overlijden en plaats waar ze begraven werden. Na de oorlog heeft de Japanse overheid deze kaarten overgebracht naar de overheden van de betrokken landen. Wat Nederland betreft heeft het Nationaal Archief 47.000 kaarten in haar bezit. Vele nabestaanden van ex-krijgsgevangenen hadden weinig of geen gegevens van hun familieleden die krijgsgevangen waren geweest. Deze kaarten moeten voor hen van een onschatbare waarde zijn als bron van informatie. Het probleem is dat de kaarten in het Japans geschreven zijn. Dus ze kunnen het niet lezen. Kaori had het voorstel gedaan om deze kaarten te vertalen in het Engels. En met de vrijwilligers van het Network werd begonnen om ongeveer 7200 kaarten van omgekomen KNIL personeel te vertalen. In augustus 2011 werd de database van 'meimei hyo' gepubliceerd op de website van Uw Nationaal Archief. We hebben gehoord dat op deze website vanaf die tijd het meest gezocht wordt naar deze database. Wij denken dus dat er een enorme behoefte is voor deze database. Ook hebben we gewerkt aan zo'n 2000 'meimei hyo' van het personeel van de Koninklijke Marine en hopen dat de database binnenkort op de website wordt geplaatst.

Sinds 3 jaar organiseert Mevr. Yukari Tangena jaarlijks een bijeenkomst „Dialogue the Netherlands-Japan-Indonesia in Tokyo”. Om aan haar wens tegemoet te komen de geschiedenis van de Nederlandse krijgsgevangenen en geïnterneerden over te dragen aan de jongere Japanse generatie maakt het Network gebruik van haar contacten met professoren aan universiteiten en studenten. Zij worden uitgenodigd deze bijeenkomst bij te wonen. Lezingen door academici, films die vertoond worden en Mevr. Tangena's eigen ervaringen uit Nederland waar zij woont, brengen deze geschiedenis voor het eerst onder de aandacht van jongeren.

In de oorlog waren in Nagasaki 2 krijgsgevangenkampen: Fukuoka No.2 en No 14 Branch Camps. Hele bijzondere aan deze kampen gerelateerde gebeurtenissen vonden plaats in de afgelopen jaren. De heer Schram en mevr. Tangena hebben reeds enige tijd geleden gesproken over No 2 Branch Camp en mevr. Yoko Huijs zal over No 14 Branch Camp later spreken, dus dat laat ik aan haar over.

Het is net 20 jaar geleden dat ik betrokken raakte bij kwesties van de krijgsgevangenen van de Commonwealth War Cemetary. Dat was het begin. Ik ben drie jaar geleden gepensioneerd en besteed het merendeel van mijn tijd aan de activiteiten die verband houden met de krijgsgevangenen. Ik had nooit kunnen dromen dat het tweede deel van mijn leven zo zou lopen. Ik voel me bevoorrecht zoveel bijzondere mensen te hebben ontmoet door mijn activiteiten, veel dingen te hebben geleerd en veel waardevolle ervaringen te hebben opgedaan.

Nu heeft het Network meer dan 70 leden. Vier van hen wonen in Nederland. Maar de feiten en cijfers over de krijgsgevangenen en geïnterneerden zijn nog steeds niet genoeg bekend in Japan. Wij als Network zullen er alles aan blijven doen om het door te geven aan onze volgende generatie. Hartelijk dank voor uw aandacht.

2.5 Yoko Huijs-Watanuki: dank aan A-bom overlevenden in Nederland, en onze weg naar catharsis

Sinds 1994 ben ik betrokken geweest bij de Indische mensen, vooral om te helpen zoeken naar de Japanse vaders van Indische kinderen. Ze zijn bekend als leden van vereniging JIN en stichting Sakura. Sinds 2008 houd ik me ook bezig om contact te zoeken en te onderhouden met de ex-krijgsgevangenen die de atoombom in Nagasaki hebben overleefd. In 2012 is de stichting Oorlogsgetroffenen in de Oost (S.O.O.) opgericht, en sindsdien ben ik er bestuurslid van. In de eerste jaren van mijn leven in Nederland vroeg ik me heel vaak af waarom ik helemaal naar dit land terecht ben gekomen. Sinds dat ik de Indische mensen leerde kennen dacht ik dat dit mijn lot moest zijn als Japanse om hier te zijn om iets te betekenen voor hen die tijdens de oorlog door mijn eigen land Japan geestelijk en lichamelijk diep gewond geraakt zijn. Ik ben heel erg dankbaar voor de vriendelijkheid van al die mensen die ik afgelopen 22 jaar mocht ontvangen, ondanks mijn afkomst.

In Japan is de bijzondere wetgeving bekend omtrent Hibakusha's. Hibakusha's zijn slachtoffers die bloot zijn gesteld aan de straling van de atoombommen in Hiroshima en Nagasaki. Als men erkend

wordt als slachtoffer, ontvangt hij/zij de Hibakusha-techo, een officieel certificaat. Daarmee wordt die persoon vergoed voor o.a. medische behandelingen. Er is kennelijk rond 1980 een Nederlandse ex-krijgsgevangene geregistreerd geweest als Hibakusha. In 2008 is een deel van deze wet zodanig verbeterd dat Hibakusha buiten Japan via Japanse Ambassade in zijn/haar eigen land voor deze erkenning kan aanvragen. In 2009 kreeg de heer Scholte als de eerste Nederlander dit certificaat via Japanse ambassade in Den Haag. In 2011 en 2014, ontvingen de heer Schouten en de heer Büchel elk ook dit. De heer Schouten is reeds eind 2012 overleden. De heer Scholte en de heer Büchel zijn momenteel de twee laatste erkende Hibakusha's in Nederland die nog leven. Met deze twee heren heb ik steeds goede contact.

De heer Büchel is een paar maanden na de ontvangst van het certificaat, met zijn drie dochters terug naar Nagasaki geweest. Ik was door hem gevraagd om mee te gaan als tolk en coördinator. Hij en zijn dochters werden warmhartig ontvangen door de heer Nobuto Hirano, de leden van het POW Research Network Japan en veel mensen in Nagasaki zelf. De heer Hirano is tweede generatie Hibakusha en is jaren lang actief binnen en buiten Japan om de levensomstandigheden van de A-bom slachtoffers te verbeteren. Hij raadde de heer Büchel aan om een rechtszaak tegen de Japanse regering aan te spannen als Hibakusha, met de reden dat hij eigenlijk al vanaf 2003 vergoeding zou hebben kunnen ontvangen mits hij in Japan had gewoond. Door deze voorwaarde kon een Hibakusha die buiten Japan woonde geen gelijkwaardige behandeling krijgen als de anderen in Japan. Heer Büchel besloot toen om dit proces aan te gaan via de door hem gemachtigde advocaat Mr. Mukaiyama. Dat was beslist niet alleen voor het geld, maar vooral als een symbolisch gebaar om erkenning te krijgen voor wat alle ex-krijgsgevangenen toen in Nagasaki mee moesten maken. Op 29 februari dit jaar heeft de rechter uitgesproken dat de schikking is bereikt en zal hij het compensatiegeld van Japan ontvangen. Bij deze is hij de eerste ex-geallieerde Hibakusha die via de rechtsbank deze compensatieregeling heeft afgerond. In de afgelopen twee jaar is dit proces voortgezet vooral door Mr. Mukaiyama van het advocaten team in Osaka dat veel betrokken is bij de zaken rondom Hibakusha's. Op die dag van de uitspraak bezocht ik hem om de uitkomst aan hem door te geven. Hij gaf me toen duidelijk aan een deel van dit compensatiegeld te willen delen met POW research Network Japan, het team van de advocaten en mijn stichting SOO zodat deze hun goede daden kunnen voortzetten. Ik werd zeer ontroerd en erkentelijk voor zijn liefdevolle gebaar en de waardering aan ons werk.

Heer Büchel zit niet langer meer vast in alles van wat in het verleden gebeurde, maar hij kijkt vooruit. Dat is het grote geheim van het behouden van zijn scherpe geest en de gezonde ziel. De heer Büchel wordt binnenkort 96 jaar, en ik wens van harte dat hij nog lang van zijn leven mag genieten.

Ik ben verpleegkundige van beroep. Door mijn werk kom ik vaak situaties tegen die met sterven te maken hebben. Telkens wanneer ik de oudere en de zieke mensen verpleeg hoop ik van harte dat ze zo vredig mogelijk mogen sterven, liefst zonder pijn en angst. Dat geldt uiteraard ook voor mijzelf. Iedereen gaat vroeg of laat dood, en niemand weet wanneer het precies gaat gebeuren. Wanneer ik over leven en dood denk, ben ik bang dat er nog vrij veel Indische oudere mensen zijn die steeds met ontevredenheid en bitterheid aan het worstelen zijn. Ik hoop dat dit gewoon mijn eigen zorgmakerij is. Maar in het geval dat u nu, 70 jaar na de oorlog nog steeds zo op die manier in het leven staat, gaat u maar alstublieft goed nadenken wat het beste voor uzelf en voor uw nabestaanden is, zodat u op een of andere manier innerlijke rust kan krijgen. Het leven is te mooi om steeds door negatieve gedachten te worden gepest. Ik geloof dat we het leven hebben gekregen om gelukkig te zijn op aarde, hoeveel hindernissen en moeilijkheden er ons ook overkomen. Misschien kunt U het gelukkig zijn op aarde als onze opdracht zien. We zijn geneigd om te klagen dat het leven niet makkelijk is, en dat ik hier pijn heb en daar. Maar als we even kunnen glimlachen in plaats van diep zuchten, hoe zouden onze kinderen en burens erop reageren? Als we zeggen dat we boffen in plaats van pech hebben, zou onze ziel misschien luchtiger worden? Dat denk ik wel. De heer Scholte zei vaak; "ik hou van mooie vrouwen, en daarom blijf ik nog heel jong!" en lachte daarbij heel gelukkig. De heer

Büchel vertelde; “ik was weer geïnterviewd door een krant. Och, man, Ik ben nu erg beroemd!” en lachte ook weer heerlijk toe terwijl hij heel bescheiden iemand is. Ik bewonder hen en de mensen net zoals u die de oorlog meegemaakt hebben en toch een heel sterk lichaam en ziel wisten te behouden. De ervaringen bij de afschuwelijke en vreselijke gebeurtenissen maken mensen vaak helemaal kapot van binnen. Toch hebben sommigen een oersterke levenskracht waarmee ze op deze aarde iets zouden gaan bereiken. Door het leren van deze mensen kom ik tot een conclusie dat God liefde, licht en volharding aan ons geeft. Ik gebruik nu het woord God, maar het kan ook Allah in het Arabisch, Jahweh in het Hebreeuws of Ameno minakanushi in het Japans worden genoemd. Al deze woorden hebben betrekking op de kracht die in het centrum van de universum verborgen zit. En dat is de energiebron van alles wat er bestaat in het heelal. Hoewel we door deze schepper gemaakt werden zijn we nog onderweg om ons te ontwikkelen. En dat is de reden dat we neiging hebben om makkelijk beïnvloed te worden door jaloezie, boosheid of angst. Soms schieten we tekort aan onszelf en aan anderen. Ook hebben we wel eens afkeer van onszelf en van alles om ons heen vooral eigenlijk doordat we ontevreden met onszelf zijn. In z’n situatie kunnen we gewoon proberen te vragen om vergiffenis. We weten heel goed dat het veel fijner en prettiger is om iets positiefs te horen zeggen aan onszelf en aan anderen. Door anderen iets te gunnen en te bewonderen word je zelf ook gelukkiger. Weet u waarom? De positieve woorden en goede daden maken in ons lichaam “gelukshormonen” aan, voornamelijk Serotonine en Oxytocine. Oxytocine wordt ook het liefdeshormoon genoemd. De liefdevolle woorden en dankwoorden geven onze hersenen signalen om meer van deze hormonen te produceren. Als u aan iemand bedankt, hoort uzelf ook hetzelfde woord. En dat is het extra gunstige dubbel effect! U, de aanwezigen in deze zaal, weet al lang over deze gelukkige manier van het leven. Maar als u iemand in uw omgeving kent die nog worstelt met zichzelf, met verdriet, pijn en boosheid, zou u alstublieft willen vertellen dat er een andere manier van het leven ook mogelijk kan zijn. Op z’n manier zou iedereen aan het eind van zijn/haar leven het innerlijke gevoel opgeruimd hebben, zodat de persoon zich goed gaat voelen. Als U met die positieve gevoelens andere mensen gaat benaderen, dan worden zowel die anderen als uzelf veel gelukkiger. Dat zou dan een weg zijn om onze eigen ziel te reinigen en te louteren. Dit soort proces wordt Catharsis genoemd. Aristoteles in zijn Poetica heeft dit woord genoemd als de loutering van emoties. Ik heb dit keer dit thema uitgekozen, omdat ik zelf hiermee bezig ben om mezelf te verbeteren, en omdat ik puur u en de anderen van harte toe wil wensen dat u met zo’n gelukkigste geest en ziel dit mooie leven door zal mogen brengen.

Met diep respect en veel dank aan jullie allen

2.6 Slotwoord Takamitsu Muraoka

Volledig bewust van haar Japanse achtergrond en getrouwd met een Nederlander heeft mevrouw Huis - Watanuki de pijn en bitterheid gedragen van de Nederlanders met een Indonesische of Indische achtergrond. Ze heeft een langdurige samenwerking met de stichting Sakura en sinds 2012 ook met een nieuw opgerichte organisatie, SOO, als lid van het bestuur. We hebben van haar een ontroerend verhaal gehoord over de nu 96jarige heer Buchel, een krijgsgevangene die werd blootgesteld aan de dodelijke nucleaire straling te Nagasaki op 9 augustus 1945. We hebben ook de grafische, ooggetuige beschrijving van het bombardement gehoord van de heer Henk Kleijn, die de

ontploffing gelukkig heeft overleefd. De echte schuldige hier is de VS, een bondgenoot van de Nederland in die oorlog. Echter, de heer Buchel, de heer Kleijn en andere krijgsgevangenen zouden in de eerste plaats helemaal niet daar geweest moeten zijn; het was illegaal dat Japan de krijgsgevangenen naar Nagasaki en andere plaatsen in Japan heeft vervoerd en ze daar aan het werk heeft gezet.

De spreker is van mening dat we allemaal een gelukkig leven zouden moeten leiden. Ze gaat er kennelijk vanuit dat we allemaal weten wat geluk betekent. Wij zijn het ermee eens dat het beter is gelukkig te zijn dan om bedreefd te zijn en zich ongelukkig te voelen. Maar als je partner of een naast familielid van jou overlijdt, is het terecht als je bedreefd bent. Mensen zouden je fronsend aankijken als je breeduit zou blijven glimlachen bij de begrafenis van je partner. Vorige maand bezochten mijn vrouw en ik voor de tweede keer de Nanjing Massacre Memorial Hall. Staande voor honderden gruwelijke exposities over de wreedheden begaan door Japanse soldaten van mijn vroegere generatie kon ik niet lachen of grinniken. Als ik dat had gedaan, dan zou de enorme menigte van Chinese bezoekers me eruit hebben geschopt. In een ruimte kwam ik een gruwelijke foto tegen van een enorme hoop lijken aan de oever van de Yangtze rivier, waaronder een naakte vrouw, waarschijnlijk eerst verkracht, daarna vermoord. Er was een kleine jongen die huilend naast haar zat, een bijzonder pijnlijke aanblik. Tienduizenden Chinese soldaten, burgers van Nanjing, jong en oud, mannen en vrouwen waren bruut, genadeloos afgeslacht, doodgeschoten, verkracht, ze werden achtergelaten om te blijven rotten, verbrand, in de rivier gegooid of levend begraven. In deze rustige tijd moeten we misschien blij zijn dat onze overleden echtgenoot, ouder of kind een fatsoenlijke uitvaart en begrafenis wordt verleend.

Onze stichting zou moeten leren op welke manier we deze ernstige, pijnlijke realiteit van onze gedeelde geschiedenis onder ogen moeten zien en kunnen verwerken en hoe we een leven van tevredenheid en echt geluk kunnen garanderen voor iedereen die bij ons is aangesloten. De heer Schram jr., die de realisatie van het gedenkteken bij Fukuoka 2 heeft gesteund, drukt zijn vreugde en tevredenheid uit met dit monument, een monument dat zal dienen om de bittere herinneringen aan de pijn te behouden en het lijden dat onterecht is toegebracht door onze vroegere Japanse generatie op de toenmalige krijgsgevangenen en ons zal helpen bij het verwerken van dit verleden en leren daarmee om te gaan, en niet om het in de vergetelheid te laten belanden. De heer Schram betuigt terecht zijn dankbaarheid aan de Japanse individuen en organisaties als de POW Research Network voor hun inspanningen m.b.t. de bouw van het monument. In die context wordt de onvermoeibare voorzitter van het bestuur van onze onlangs opgerichte stichting, mevrouw Tangena-Suzuki, ook bedankt voor haar inzet. Onze groep mag ook blij zijn met de bescheiden bijdrage die we hebben geleverd aan de totstandkoming van het monument.

We zien dat het einde van ons menselijk leven op aarde de ogen heeft geopend van mevrouw Sasamoto, waardoor het haar in staat stelt om te zien wat het voor haar betekent om Japanees te zijn in Japan. Dat gebeurde twintig jaar geleden, toen ze begon met graven, niet in hun graf, maar in het verleden van ongeveer 1.720 soldaten van het Britse Gemenebest die ter ruste waren gelegd op de Britse militaire begraafplaats bij haar in de buurt te Yokohama. Die soldaten waren niet gedood toen ze vochten op Japanse bodem, maar waren als krijgsgevangenen van elders daar gebracht. Hun families zouden heel graag zien dat hun dierbaren in hun eigen land begraven zouden worden, maar onder de toenmalige omstandigheden hadden de soldaten het geluk dat ze een goede rustplaats hebben gekregen. Ms Sasamoto's nieuwsgierigheid en zoektocht in de geschiedenis van deze begraafplaats hebben ertoe geleid dat ze betrokken is geraakt bij de activiteiten van POW Research Network.

Het is verheugend en bemoedigend om te zien dat er een groep is zoals die van mevrouw Sasamoto die actief is met het verzamelen van gegevens die niet gemakkelijk toegankelijk zijn buiten Japan, en

vaak opgenomen in het Japans. Een dergelijke database is van onschatbare waarde voor de familieleden van de buitenlandse militairen die in Japan zijn overleden. De groep biedt tevens praktische hulp aan leden van de families van de overledenen soldaten als ze Japan willen bezoeken. Door middel van dergelijke uitwisselingen en hun ontmoeting met de Japanse naoorlogse generatie keren die bezoekers vaak naar huis terug waarbij veel van hun bitterheid is verdwenen. Het meemaken van dit soort resultaten geven mevrouw Sasamoto en haar collega's een gevoel van "geluk". Onlangs heeft de groep haar activiteiten uitgebreid naar Nederland via een lid dat in Nederland woont, mevrouw Maekawa Kaori, door een database op te zetten met persoonlijke gegevens van Nederlandse militairen die in Japan zijn overleden. Dit is ook een zeer welkome ontwikkeling net als een monument dat vorig jaar in Nagasaki werd onthuld ter nagedachtenis aan de slachtoffers die overleden zijn of die op een ander manier te lijden hebben gehad van het werkkamp voor krijgsgevangenen, Fukuoka 2.

Nu we de vier persoonlijke verhalen hebben gehoord en hebben deelgenomen aan de groepsdiscussies, kunnen we zeggen dat deze groep van ons nog steeds een rol van betekenis speelt v.w.b. een toenadering tussen de drie naties die herinneringen delen uit het recente verleden. Ik wens het bestuur van de stichting een gestage vooruitgang toe van haar werkzaamheden. Ik sluit af met het bedanken van het bestuur voor dit 19e samenzijn en dank de sprekers, waaronder mevrouw Sasamoto die helemaal van Japan komt, en andere sprekers en voorzitters.

Mag ik u allen een veilige reis naar huis wensen?

3. Gespreksverslagen

3.1 Verslag groep 1 (Aya Ezawa)

Onze groepsdiscussie begon met een kennismaking waarin de deelnemers gevraagd werd om hun motivatie om naar de dialoog te komen naar voren te brengen en hun ervaringen en inzichten te delen.

Een van de opkomende vragen was waarom de reactie van Duitsland op de oorlog zo verschilde van die van Japan. Er waren ook aanzienlijke verschillen met de oorlogservaringen van ouders en grootouders; terwijl bepaalde ouders en grootouders besloten over het verleden niet te praten en de jongere generatie ging daarin mee. Anderen voelden het belang om dit met hun ouders te delen en over de ervaringen te schrijven.

In de open discussie was ons doel om de deelnemers de gelegenheid te geven om vragen aan elkaar te stellen.

Opgemerkt werd dat de Japanse deelnemers voornamelijk vrouwen waren (daartegenover waren de Nederlandse deelnemers voornamelijk man) hetgeen de vraag deed rijzen of mannen anders met de oorlogservaringen omgingen en wat maakte het uitdagender voor hen (Nederlandse en Japanse) mannen om met hun oorlogsverleden om te gaan.

Er waren veel vragen over de houding van de Japanse regering tegenover hun oorlogsverleden. Het werd ook duidelijk dat ofschoon er meer doden vielen onder Aziatische dan Europese oorlogsgevangenen er toch minder kennis is over hun lot. Nader onderzoek naar belangrijke parallellen op het gebied van dwangarbeid in Japan, Europa en Aziatische achtergronden is ook waardevol.

Op hun beurt hoopten de Japanse deelnemers meer te horen over de persoonlijke ervaringen van Nederlandse en Indo-europese oorlogsveteranen.

Hoewel het in het belang is van degenen wiens familieleden grote stress ondervonden in de Japanse kampen om deze ervaringen naar voren te brengen en er kennis van te nemen, kozen velen er toch voor die niet aan hun eigen kinderen te vertellen uit vrees om negatieve gevoelens te uiten.

Uit de discussie bleek de behoefte om erover te praten en de oorlogsgeschiedenis meer persoonlijk in te vullen maar ook de uitdaging om er een praktische invulling aan te geven.

3.2 Verslag groep 2 (Jaap Bennema)

De samenstelling van de groep was conform de lijst van deelnemers plus één Indonesische studente en Arthur Graaf (journalist, gespecialiseerd WWII oorlog Europa) waardoor er 16 deelnemers waren. Verder was de samenstelling zeer divers: circa 7 die als Nederlands kind in een Jappenkamp hadden gezeten, 3 tweede generatie van Japan en Nederland, 1 derde generatie van Japan, 1 derde generatie Indonesië en de anderen uit specifieke interesse. Democratisch werd gekozen om de conversatie in het Engels te voeren.

Het thema vandaag: "Krijgsgevangenkamp in Japan: Verzoening tussen Japanse burgers en slachtoffers mogelijk?"

Als een soort introductie werd benadrukt dat, gegeven het thema en het doel van de NJI dialoog, de verzoening tussen daders en slachtoffers centraal staat, indien mogelijk. Verzoening is hierbij een conceptueel begrip dat tenminste vier kritische componenten behelst: de cruciale feiten zijn bekend en waar, er is recht gedaan, er is berouw en vergeving, en er is vrede. In het kort: waarheid en recht, vergeving en vrede. En dit uiteindelijk op het niveau van mens tot mens, intra- persoonlijk.

Gewapend met deze 'kennis' werd de introductieronde gehouden die op zichzelf al indrukwekkend was omdat zonder uitzondering een ieder zijn of haar eigen verhaal en ervaringen heeft en dat er open dialoog was.

Onderstaand volgen enige observaties die uit de discussies en intro naar voren kwamen.

- Met de heer Schram (zie zijn lezing) kon door verschillende van ons zijn ervaring gedeeld worden dat de krijgsgevangen vaders niet wilden of niet konden praten over hun ervaringen. Het had hen teveel beschadigd. Dit gold ook voor vele moeders in de kampen. Uit respect voor deze gevoelens spraken de kinderen er ook niet over.
- Als voorbeeld kwam naar voren dat een dochter niet weet in welk kamp haar vader krijgsgevangen zat. Ze had het niet gevraagd om hem niet te kwetsen.
- Een ander wist dat haar vader nooit een Japanse auto zou kopen. Toen zij zelf een Japanse auto kocht, heeft zij het niet aan haar vader willen vertellen. Wederom uit respect voor zijn gevoelens.
- De vader van Schram boog niet voor de Jap. Hij deed het wel, maar nu uit respect voor de wijze waarop hij werd ontvangen werd door een oude kampbewaarder van Fukuoka-2. Schram bedankte hem door het 'aanvaarden' van een gewoonte uit de Japanse cultuur: de buiging. Zijn vraag was ook, ben ik wel geautoriseerd om te verzoenen wat mijn vader niet kon? Mag ik het wel? Het had hem niet losgelaten tot aan de onthulling van het gedenkteken. Het gedenkteken dat was geïnitieerd door burgers van Nagasaki en gesteund door de organisatie van mevr. Sasamoto (zie haar lezing).

Wij vonden deze vier punten treffend. Het gedenkteken laat zien dat als individuen schuld bekennen en op hun niveau recht doen – het gedenkteken - andere individuen kunnen vergeven.

Wat ook naar voren kwam, was van de Japanse deelneemster die in Duitsland woont. Haar grootvader heeft haar toevertrouwd dat wat hij gedaan had in de oorlog absoluut fout was en dat hij daar berouw van had. Hij heeft dat alleen aan haar verteld, niet aan de rest van de familie. Dit ligt in lijn met wat is bekend geworden dat voormalige Japanse kampbewakers ook getraumatiseerd verder hebben moeten leven vanwege hun schuldgevoelens. Dit leidde voor een van de deelnemers tot de

bekende uitspraak—een oorlog kent alleen maar verliezers. Wellicht dient dit te worden aangevuld met—maar verzoening maakt winnaars.

Andere observaties waren de volgende die minder emotioneel beladen zijn maar niet onbelangrijk.

- Mevr. Sasamoto schat het aantal krijgsgevangenen op Japans grondgebied op 36.000 waarvan er 3500 omkwamen. Dit is dan ongeveer een 10% death rate. Echter in het totale gebied dat door Japan was bezet was het totale aantal krijgsgevangenen circa 140.000 met een death rate van circa 38%. Uiteraard ook inclusief de Birma spoorweg en die van Pakan Baroe. Dit zou dan betekenen dat de krijgsgevangenkampen op Japans grondgebied 'humaner' werden bestuurd?

- Mevr. Sasamoto maakte de opmerking dat de Nederlandse krijgsgevangenen een extra last hadden te dragen omdat hun vrouwen en kinderen ook gevangen waren-- een dubbele onzekerheid. Met andere woorden de hele familie was slachtoffer. Dit is een scherpe analyse van een Japanse dame. Bijzondere empathie!

- De companies waarvoor de krijgsgevangenen werkten hebben, anders dan de Duitse companies, nog niet veel gedaan voor verzoening, behalve Mitsubishi die nu ook begonnen is met het compenseren van Chinese voormalige slachtoffers.

Het bovenstaande reflecteert wat binnen de groep leefde. Als er meer tijd was, hadden we die kunnen gebruiken. Al met al een open en leerzame ontmoeting.

3.3 Verslag groep 3 (Bert van de Linden)

De groep bestaat uit 12 personen (inclusief de voorzitter)

Negen vrouwen waarvan 4 Nederlandse waren net voor de oorlog tot hun eigen verrassing in het zelfde ziekenhuis in Soerabaja geboren.

De andere twee waren Nederlanders getrouwd met een Indische man. Eén Indonesische student psychologie en drie Japanse vrouwen: een student was getrouwd met een Nederlander en leeft in Nederland en mevrouw Tasmura van de Japanse delegatie.

De vier mannen bestonden uit een Nederlander, twee Indische mannen waarvan een was een Nederlandse geïnterneerde en een was na de oorlog geboren.

Alle vijf leden hadden interneringservaring en die overblijft nam deel omdat ze alleen geïnteresseerd was.

Omdat we over tijd waren door het uitlopen van het introductieprogramma begonnen we meteen bij de lunch om 1 uur.

In de introductie kreeg iedereen 1 minuut om zichzelf te introduceren waardoor de echte discussie om kwart over 1 begon.

Een van de Nederlandse vrouwen nogal agressief de discussie met de uitspraak: ik haat de Japanners. Maar dit provocerende begin vormde een goede start om beantwoord te worden:

1. Wat deed de oorlog met ons? Hoe heeft het verleden jouw leven beïnvloed en wat is jouw houding tegenover de Tweede Wereldoorlog?

De algemene teneur in de discussie die daarop volgde was: de war is nooit gestopt.

Gevoelens van vervreemding, frustratie, persoonlijkheidsverandering en verandering van houding verdwenen nooit voor diegenen die geïnterneerd waren geweest.

Een vraag gericht aan de Japanse deelnemers was: voel je je schuldig aan wat gebeurd is?

Het antwoord was: niet schuldig maar wel gevoelens van verantwoordelijkheid, de belangrijkste reden om aan deze conferentie mee te doen.

De discussie over agressors en slachtoffers resulteerde tot de vraag: beschouw je jezelf als een slachtoffer of een overlever. Voor alle de vroegere geïnterneerden was het antwoord: een overlever! Een maakte de opmerking: doordat ik het Japanse concentratiekamp overleefde kon ik daardoor ook andere crisissen overwinnen.

De tweede belangrijke discussievraag was:

2. Hoe hebben we over onze ervaringen en kennis over de Tweede Wereldoorlog gecommuniceerd met onze kinderen, kleinkinderen en de volgende generatie?

We signaleerden een toenemend gebrek aan kennis van de Tweede Wereldoorlog niet alleen in Japan maar ook in Indonesië en ook in Nederland.

Niettemin is het zeker mogelijk om de kinderen te interesseren en de volgende generatie met de ervaringen van sommigen van ons.

Een belangrijk thema in het onderwijs is de geschiedenis van de oorlog. Deze geschiedenis is niet alleen verzameling feiten maar een proces in de tijd die tot veranderingen in houding, perspectieven, rollen en identiteiten leidt.

Een goed voorbeeld is de visieverandering van het indrukwekkend verhaal van dhr. Kleijn: hij begon de oorlog als een soldaat om zijn land te verdedigen en werd krijgsgevangene. Na zijn bevrijding werd hij de vijand van zijn vroegere Indonesische vrienden en familie en aan het einde werd hij een soort vluchteling in Nederland, een land die hem volkomen vreemd was.

Daardoor veranderde perspectieven en houdingen in relatie tot de Tweede Wereldoorlog met de tijd. Toen we ons realiseerden dat een dialoog mogelijk werd al dan niet met verzoening aan het einde.

De algemene conclusie van onze interessante discussie waarin de meesten aan deel namen was: Verzoening begint met het vertellen van het verhaal van de Tweede Wereldoorlog als een proces van verandering.

Dit niet alleen door feiten te presenteren maar door te benadrukken hoe de oorlog wordt opgevat door de verschillende deelnemers waarbij perspectieven, identiteiten, rollen, houdingen en de invloed van belemmeringen in huidskleur kunnen veranderen.

Bert van de Linden

Opmerkingen: Mevr. Tamura uitte bij me de waardering over de discussie en de verbazingwekkende directheid van de Nederlanders in de discussie.

Ik vertelde haar dat de botheid waarmee de Nederlanders beroemd over zijn en in sommige culturen niet geaccepteerd wordt en onze dialoog kan belemmeren.

Gelukkig niet bij haar.

3.4 Verslag groep 4 (Janneke Roos)

Wij zijn allen agressors en slachtoffers geweest. Een uitdaging is om deze complexiteit te ontwarren en het aan de kinderen te vertellen

Onze groep erkende dat verzoening een proces is en een dialoog nodig heeft waarbij empathisch vermogen voor ieders positie en wederzijds respect onmisbare ingrediënten zijn. Verzoening wordt geassocieerd met vergeven maar niet met vergeten.

Onder deze te verbinden met alle ervaringen is verzoening niet mogelijk. We moeten ons herdefiniëren met correcte kennis. Daar om moet geschiedenis gebaseerd zijn op feiten en onderwijs

speelt daarbij een cruciale rol. Er moet voldoende ruimte zijn voor het leerproces over wat er toen gebeurde,

Individuele verzoening versus institutionele verzoening. We moeten de grote lijn kennen maar ook de micro ervaringen. De hele gemeenschap moet participeren in de dialoog. Maar op het einde moeten we kunnen uitstijgen boven onze eigen ervaringen.

Samenvatting van het morgenprogramma:

Dit was erg interessant en goede mix van algemeen achtergrondinformatie en meer persoonlijke ervaringen vanuit verschillende perspectieven.

3.5 Verslag groep 5 (Cobine Ramaekers)

Wat de gespreksleider twee jaar op rij opviel was dat er steeds dezelfde mensen aan het woord waren. Japanse deelnemers bleven op de achtergrond, mede doordat de discussie in het Nederlands dan wel soms slecht verstaanbaar Engels werd gevoerd. Er was boosheid, politieke discussie en weinig oog voor de mens als individu.

Daarom werd dit jaar de toevlucht gezocht voor een andere opdracht met meer aandacht voor het individu. Iedereen werd meer ruimte geven tot vertellen, het dicht bij jezelf te houden zonder elkaar te overtuigen van het vermeende eigen gelijk.

De sfeer werd daardoor erg ontspannen en er werd veel nagedacht, samen en alleen.

De deelnemers gingen daarna in tweetallen met elkaar in dialoog, stelden zich aan elkaar voor te en bevroegen elkaar.

Daarna schreef iedereen op een post-it de antwoorden op de volgende vragen:

- Krijgsgevangenkamp in Japan: verzoening tussen Japanse burgers en slachtoffers/nabestaanden mogelijk?
- Hoe ziet verzoening tussen deze groepen er uit?

Daarbij werden de kernwoorden onderstreept om directe overeenkomsten tussen de deelnemers aan te wijzen en daarover met elkaar door te praten.

Tenslotte hebben alle deelnemers zich kort in de groep voorgesteld en uiteengezet wat hun antwoorden op de vragen waren. Dit had als effect dat er veel herkenning was en iedereen zijn zegje kon doen.

Dit was de rijke oogst:

- Verzoening is openheid geven en vragen. Hate the crime, not the person. Vragen, accepteren, verdiepen in elkaars geschiedenis en cultuur.
- Open staan voor de ander. Je in de ander inleven. De roos van verzoening van Yukari symboliseert die openheid.
- Betrek de jeugd. Communiceer en heb begrip, accepteer, luister en informeer.
- Reconciliation : listen, understand, share the pain, keep it in your heart.
- Acceptatie > vrede en vergeving > empathie > verzoening.
- Verzoening naar de burger is niet mogelijk omdat deze geen schuld heeft, zeker de huidige generaties niet. Respect is de basis.
- Ontmoeting van beide culturen, zodat je de sufferings aan beide kanten kunt horen. Pity and concern for the suffering of others. Doorgeven van herinneringen.

- Er is bij mij een gelegenheid geweest dat ik kon verzoenen. Dat heeft tot een heling geresulteerd. Inleving en het lezen van Japanse boeken.
- Je kunt pas verzoenen als je je met jezelf hebt verzoend. Begin bij jezelf, dus niet wachten tot de ander een gebaar maakt of initiatief neemt.

Bassho: 'Als je zoekt naar de bamboe, ga dan naar de bamboe. Als je zoekt naar de pijnboom, ga dan naar de pijnboom en laat je vooroordelen achter.'

3.6 Verslag groep 6 (Edu Dumasy)

De groep bestond uit 12 personen waaronder een kampoverlevende, iemand van Japanse en een persoon van Indonesische afkomst. De anderen hadden familieconnecties met oorlogsslachtoffers en waren van de tweede generatie. Het was een erg gemêleerde groep waarbij bijna iedereen intensief aan de dialoog deelnam. We begonnen al tijdens het eten met een voorstelronde waarbij iedereen ook zijn mening gaf over het dagthema: is er verzoening mogelijk tussen de landen Nederland, Japan en Indonesië?

De overheersende mening was dat er verzoening bij de eerste generatie moeilijk en problematisch is vanwege het ervaren oorlogspijn maar toch niet geheel onmogelijk. Zo zijn er oorlogsslachtoffers die ondanks ze in kampen hadden gezeten zoals dhr. Klein, die in het geheel geen wrok koesteren tegen het Japanse volk. Het leed werd hen vooral aangedaan door een groep gemanipuleerde soldaten die in naam van de Keizer bevelen uitvoerde. Een voorbeeld werd gesteld aan Duitsland die hoge morele standaarden nastreefde, schuld erkende en nu gewoon kan samenwerken met de voormalige landen die ze hebben bezet. Een regering moet zijn schuld durven te erkennen en de oorlogsslachtoffers met respect behandelen. Daar om is het belangrijk dat we zowel op politiek niveau actief zijn als dat er initiatieven ontstaan vanuit de burgers.

Bij de tweede, derde en latere generaties ligt verzoening gemakkelijker omdat ze er op afstand naar kunnen kijken. Heel belangrijk is daarbij wel dat er selectief wordt gekeken naar de overstelpende informatie die beschikbaar is gekomen. Zo was er in sommige kampen sprake van een zeer streng regiem terwijl in andere een milder repressieklimaat heerste. De dwangarbeiders aan de dodenspoorwegen hadden het vaak moeilijker dan in menig ander kamp. En officieren en mensen zoals tolken werden vaak beter behandeld.

Hierin is een taak weggelegd voor de NJI om die informatie te categoriseren, te selecteren en te controleren op feitelijke juistheid. Het is moeilijk om een goede analyse te maken want de verschillende betrokken landen hebben soms als slachtoffer en soms als dader geopereerd. Zowel in Nederland maar meer nog in Japan en Indonesië moet in het onderwijs ook goede informatie komen met een evenwichtige blik op de Tweede Wereldoorlog. Daaraan valt nog veel te doen.

Daarnaast zijn de persoonlijke verhalen belangrijk van de oorlogsslachtoffers. Die moeten geïnventariseerd worden. Mooi is dat verschillende van hen bijv. via van de Gastdocenten Zuidoost Azië hun verhalen vertellen aan de leerlingen op de scholen. Zo worden de volgende generaties zich bewust dat er ook in Azië een Tweede Wereldoorlog heeft plaats gevonden. Het is belangrijk dat erover gepraat wordt. Ook is het belangrijk dat om tot verzoening te komen, dit naast het praten en de betrokkenen samen dingen te laten doen zoals de oprichting van het FUKUOKa-2 monument daarvan een voorbeeld is.

Dus wil je tot verzoening komen dan is allereerst belangrijk dat vertegenwoordigers uit de betrokken landen aanwezig zijn. Daarom is het belangrijk dat er vandaag ook Indonesiërs in ons midden zijn.

Samengevat vindt de groep dat wil men verzoening bereiken aan de volgende condities moet worden gedacht:

1. Zorg dat je met vertegenwoordigers uit die landen in dialoog treedt en praktische gezamenlijke werkzaamheden uitvoert.
2. De regeringen moeten excuses durven te geven over hun fouten
3. Iedereen moet een open houding hebben waarbij alle feiten (ook alle `shit') op tafel komt.
4. Verzoening wordt gezien als `plicht voor iedereen'.

Tot slot werd gezegd dat door globalisering het probleem zich vanzelf oplost. Alle betrokken landen moeten nu economisch met elkaar gaan samenwerken.

Moet dan verder geen aandacht aan de Tweede Wereldoorlog en aan het verleden worden geschonken? Dat vindt de groep toch weer van wel. We moeten lessen kunnen trekken uit het verleden om onze vrijheid en democratie te kunnen koesteren. Door af toe terug te kijken naar het verleden bouwen we aan een gezamenlijke toekomst.

4. Andere verslagen

4.1 Verslag Indonesische studenten PPI (Ghamal Satya Mohammad)

Zie: <https://ppileiden.org/2016/06/09/1835/>

Afgelopen zaterdag 4 juni heeft de PPI van Leiden namens de Indonesische jongeren deel genomen aan de Dialoog conferentie Nederland – Japan – Indonesië (NJI) in Utrecht. De conferentie werd georganiseerd om de vanuit verschillende aspecten verzoening te bevorderen n.a.v. de Tweede Wereldoorlog in Oost-Azië met name in Indonesië.

De deelnemers werden gestimuleerd om in deze conferentie onderwerpen naar voren te brengen over persoonlijke verhalen met betrekking tot de gevangenkampen (POW) om zodoende genoemde verzoening te bereiken.

De conferentie werd geopend met een welkomstwoord van Yukari Tangena als voorzitter van de stichting NJI die de dialoog tussen de volkeren en generaties in Nederland, Japan en Indonesië wil stimuleren.

De oorlog beïnvloedt nog steeds het leven tussen die landen maar ook ieders persoonlijk leven.

Veel van de vroegere gevangenen hebben er nog oud zeer en niet zelden haatgevoelens aan over gehouden.

Deze open dialoog zal voor de toekomst belangrijke stappen inhouden om de mogelijkheid van verzoening te bereiken tussen de mensen die het genoemde oorlogsleed hebben ervaren.

Verschillende sprekers werden uitgenodigd om deze bijeenkomst te verrijken met persoonlijke verhalen rond de Tweede Wereldoorlog. Zo vertelde André Schram over zijn vader die te werk werd gesteld in een gevangenkamp in Nagasaki. In 2009 kreeg hij de gelegenheid om in dat kamp het verleden van zijn vader te onderzoeken. Daar ontmoette hij verschillende mensen die de gevangenen ondersteunden en toen begrip voor de situatie van zijn vader konden opbrengen.

Henk Kleijn, een Nederlander met Indonesische voorouders vertelde zijn levensverhaal uit de Tweede Wereldoorlog.

Toen hij een bepaalde missie moest uitvoeren werd hij gevangen genomen en te werk gesteld in het kamp Fukuoka 2.

In zijn verhaal schetste hij het dagelijks leven van gevangenen.

Een ander verhaal was van Taeko Sasamoto en Yuko Watanuki die op eigen wijze naar voren brachten hoe je verzoening kunt faciliteren.

Taeko heeft samen met het POW onderzoeksnetwerk Japan onderzoek gedaan over de oorlogstijd en daar bijeenkomsten georganiseerd van de gevangenen en hun familie.

Genoemde inspanningen geven meer kennis over de betrokkenheid van Japan in de Tweede Wereldoorlog en de verschillende mogelijkheden om verzoening te bereiken bij de nakomelingen.

Zo vertelde Yuko een verhaal over de oprichting van een stichting die processen met behulp van advocaten ondersteunde van overlevenden van de atoombom in Nagasaki bekend staand onder de naam hibakusha.

Deze kwestie gaf haar gelegenheid om meer te leren over de verschillende manieren hoe de overlevenden met hun oorlogservaringen in het reine kunnen komen.

Ghamal Satya Mohammad, voorzitter van de PPI in Leiden bracht de ervaringen naar voren als kleinzoon van een oorlogsveteraan.

Via de ervaringen van zijn vader kwam hij tot de conclusie dat de oorlog veel goede en slechte ervaringen bij de mensen opleverden.

Bij de conferentiedeelnemers werden daarna interessante verhalen gedeeld over de Tweede Wereldoorlog.

Op deze dialoogdag kwamen de deelnemers tot de conclusie dat verzoening niet mogelijk is als niet alle historische verhalen wat er toen werkelijk gebeurde, naar voren worden gebracht.

Om uit die onwetendheid te komen moeten we kennis vergaren en tot een collectieve historische bewustwording komen.

De persoonlijke verhalen via dialogen kunnen het empathisch inzicht vergroten om zodoende verzoening te bereiken tussen de mensen.

Voor de jonge generatie is het waardevol om dit deel van de geschiedenis beter te begrijpen.

Gewapend met deze kennis kan iedere generatie op eigen wijze van de geschiedenis en de ervaringen uit het verleden leren en naar passende verzoening streven.

Dit betreft ook onze Indonesische generatie. Toespraak Ghamal Satya Mohammad op het Dialoogcongres: <https://youtu.be/ZtxKSojZpRQ>

